

Nr 36

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av motioner om användande av blindskrift på valsedlar.

I de likalydande motionerna nr 6 i första kammaren av fru *Segerstedt Wiberg* och fru *Hamrin-Thorell* och nr 2 i andra kammaren av herrarna *Anderson* i Sundsvall och *Werbros* yrkas, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning och förslag syftande till att underlätta för blinda och synskadade personer att delta i allmänna val därigenom att beteckning medelst blindskrift tillåtes å valsedlar». — Texten är tryckt i *andra* kammaren.

Gällande bestämmelser

Vallagstiftningen saknar särbestämmelser, som direkt avser att underlätta valdeltagandet och röstavlämnandet för svårt synskadade personer. Enligt 61 § tredje stycket lagen om val till riksdagen (ValL) och 27 § tredje stycket kommunala vallagen (KVL) får emellertid varje väljare, som på grund av kroppsligt fel är oförmögen att i föreskriven ordning avge sin röst, som biträde vid röstningen anlita den han själv därtill utser. Sjuka, gamla och handikappade har också rätt att under vissa förutsättningar rösta med valsedelsförsändelse.

Om valsedels utseende stadgas i 59 § ValL bl. a. att valsedlar skall vara av vitt papper och utan kännetecken och i 79 § ValL att valsedel är ogill om därtill använts annat än vitt papper eller om därå finns något kännetecken, som uppenbarligen blivit anbragt med avsikt. Motsvarande stadganden har intagits i KVL.

Blindas valdeltagande

Frågor om underlättande av valdeltagandet för skilda grupper av väljare har alltsedan vallagstiftningens tillkomst tid efter annan varit föremål för reformförslag och utredningar, som i flera avseenden lett till utvidgade möjligheter för olika kategorier. Vad gäller sjuka eller handikappade väljare har frågan varit aktuell alltsedan motion i bl. a. detta syfte väckts vid 1902 års riksdag. Redan i 1903 års betänkande med förslag till proportionellt valsätt vid val till andra kammaren upptogs förslag till ett lagrum, som numera motsvaras av det ovannämnda stadgandet i 61 § tredje stycket 1 — *Bihang till riksdagens protokoll 1967. 5 saml. 2 avd. Nr 36—45*

ValL. Bestämmelsen intogs i 1909 års ValL. Genom den nya vallagen 1920 infördes institutet valedelsförsändelse för äkta make. Poströstning infördes 1942. År 1948 möjliggjordes poströstning vid vissa sjukvårdsanstalter. År 1965 utbyggdes systemet med valedelsförsändelse till att omfatta även sjuka, invalider och åldringar.

De reformsträvanden och utredningar som förekommit har emellertid inte särskilt uppmärksammat de blindas problem, vilket är nära förbundet med frågan om valhemlighetens tryggnad. Det har emellertid på senare tid berörts i skilda sammanhang. 1955 års *valutredning* redovisade i sitt betänkande år 1961 (SOU 1961: 20), liksom 1965 års *valtekniska utredning* i dess betänkande år 1967 (SOU 1967: 27), vissa problemlösningar i främmande länder. I England kan en sjuk väljare efter ansökan behandlas som en s. k. »absent voter». Som sådana kan behandlas bl. a. personer, som på grund av blindhet eller annan fysisk oförmåga är förhindrade att personligen inställa sig i vallokalen eller som inte kan rösta utan hjälp. Absent voters röstar antingen per post eller i vissa fall genom fullmakt. *Författningsutredningen* (SOU 1963: 17) antydde också frågeställningen. I en av de punkter för en ny vallag, som utredningen framlade, föreslogs den ändringen att det skulle åligga valnämnden att vid röstningen bistå blinda m. fl. De färgblindas problem uppmärksammades av *valtekniska utredningen* i betänkanden 1965 (se bilaga 3 till SOU 1965: 74) och 1967 (SOU 1967: 27 s. 193) i anledning av förslaget om olikfärgade valedlar vid flera gemensamma val.

Valedels utformning och ogiltighet

Önskemålen att underlätta de blindas valdeltagande och att trygga valhemligheten är svåra att förena. Vid anlitande av biträde vid röstning måste den blinde som regel för denne röja hur han röstar. En särskilt för blinda avsedd utformning av valedlar, som syftar till att den blinde inte skall vara beroende av biträde, torde för närvarande hindras av de till valhemlighetens skyddande givna bestämmelserna om förbud mot märkning av valedlar.

Redan i 1903 års betänkande föreslogs till tryggnad av valhemligheten den alltjämt gällande kassationsgrunden, att röstsedel är ogiltig om därå finns något med avsikt anbringat kännetecken. Det bör framhållas, att inte varje »märke» på sedeln medför ogiltighet utan endast ett sådant som uppenbarligen blivit anbragt med avsikt för att tjäna till kännemärke (Malmgren, Sveriges författning, I, andra häftet, 1948, s. 213; jfr Sundberg, Valrätt, 1950, s. 56).

1955 års *valutredning* behandlade i sitt betänkande år 1961 (SOU 1961: 20) bestämmelserna om valedels giltighet. Utredningen ansåg sig inte böra föreslå någon ändring i dessa. Den förutsatte dock, att de därmed sammanhängande problemen — vilka i än högre grad skulle komma att göra sig

gällande om man ville öka möjligheterna till personval — uppmärksammades, då frågan om valsystemets utformning upptogs till prövning. Valutredningen anförde följande:

Föreskriften att valsedel, å vilken finns kännetecken, som uppenbarligen blivit med avsikt där anbragt, skall vara ogiltig, förorsakar i motsats till föreskriften om vitt papper kassation i relativt betydande omfattning. Statistiken synes dock härvidlag utvisa en nedåtgående tendens; i varje fall har antalet av denna anledning kasserade valsedlar icke ökat i takt med antalet röstande. Det torde också förhålla sig så, att märkningen i åtskilliga fall tillkommit i direkt syfte att få valedeln kasserad och således inneburit, att väljaren velat rösta blankt. — Till att hålla kassationssiffrorna uppe har också bidragit, att bestämmelsen, ehuru tillkommen för att skydda valhemligheten, i praktiken tillämpats på ett sätt som går vida längre. I själva verket har den kommit att utgöra ett hinder mot att å valedel anbringa något, som icke uttryckligen är tillåtet. Att så är förhållandet framgår otvetydigt av regeringsrättens praxis på området. — Behovet av en bestämmelse, som hindrar att valedlar förses med kännetecken, är uppenbart. Kravet på att väljarens identitet icke skall kunna avslöjas genom valedeln innebär ett skydd för valhemligheten och kompletterar de regler, som i samma syfte uppställts i fråga om tillvägagångssättet vid själva röstningen. Väljaren skall icke genom att märka valedeln kunna utvisa, hur han röstat, och icke heller skall en person, som vill begagna sitt inflytande över en väljare för att förmå honom att rösta på ett visst sätt, kunna genom att tillhandahålla väljaren en märkt valedel få möjlighet att kontrollera att röstningen skett i enlighet med hans önskan. Ett märke, som åsatts valedeln av annan person än väljaren själv, kan vara hur obetydligt som helst men ändå vara ägnat att för dess upphovsman identifiera valedeln. Med hänsyn härtill torde det — såsom också framhållits av konstitutionsutskottet vid 1920 års riksdag — vara omöjligt för sammanräkningsmyndigheten att avgöra, huruvida ett å valedel anbragt tecken är ägnat att för någon eller några ange den väljandes identitet eller icke. Valutredningen kan därför icke förorda, att bestämmelserna i vallagarna får en sådan utformning att valedel, å vilken finns kännetecken som uppenbarligen blivit med avsikt där anbragt, skall vara ogill endast om kännetecknet är ägnat att röja väljarens identitet. — Valutredningen vill dock icke bestrida, att tillämpningen av nu gällande bestämmelser i vissa fall kan leda till resultat, som framstår som mindre tillfredsställande, i varje fall i jämförelse med vad som från andra synpunkter är tillåtet. Således anses en valedel märkt och därför ogiltig, om ett namn är understruket eller ett kryss har satts framför ett namn, medan valedlar med överstrukna namn godkännes, något som är en direkt konsekvens av vallagarnas föreskrift om att överstruket namn å en valedel skall anses såsom obefintligt. Från identifieringssynpunkt föreligger dock icke någon skillnad mellan en valedel med understruket namn och en med överstruket namn. Vidare torde rätten att egenhändigt skriva valedeln, liksom även rätten att bland namnen på valedeln upptaga sitt eget, öppna möjligheter att utan märkning av valedeln i vallagarnas mening likväl nå samma resultat som med en märkning. — De möjligheter, som således finns att kringgå vallagarnas bestämmelser om märkta valedlar, bör dock icke åberopas till stöd för en uppmjukning av dessa bestämmelser, vilka i och för sig synes vara utformade på ett tillfredsställande sätt.

1965 års valtekniska utredning redovisade i sitt betänkande år 1967 (SOU 1967:27) vissa undersökningar rörande papperskvaliteter och färgsättningar i anledning av förslaget om olikfärgade valsedlar vid flera gemensamma val medan kassationsanledningen med förbud mot kännetecken inte närmare berördes. I betänkandet angavs emellertid att av det till utredningen överlämnade uppdraget återstod en fullständig genomgång av reglerna om valsedels ogiltighet.

Slutligen kan erinras om ett uttalande av *grundlagberedningen* i dess betänkande Partiell författningsreform (SOU 1967:26, s. 138), vari förutskickas en fullständig överarbetning av vallagstiftningen i samband med den totala författningsrevisionen.

Motionerna

Motionärerna påpekar att för en stor grupp medborgare — de blindade och svårt synskadade — valhemligheten äventyras genom att den blinde måste be en annan person att taga fram en valsedel för ett visst uppgivet parti och därigenom tvingas avslöja vilket parti han avser att rösta på. Den blindes möjlighet att kontrollera om han fått önskad valsedel är i praktiken obefintlig, varjämte risk föreligger att biträdet ger honom fel valsedel. Dessa risker kunde — enligt motionärerna — undanröjas om valsedlarna förseddes med beteckning i blindskrift. Åtminstone borde partibeteckningen anges på sådant sätt. Motionärerna anför att ovannämnda kassationsregler med förbud mot kännetecken omöjliggör sedlarnas förseende med blindskrift. En lagändring härutinnan anges därför vara angelägen. Motionärerna föreslår vidare — i syfte att valhemligheten inte skall röjas vid begagnande av sålunda märkta röstsedlar — att det borde övervägas om det inte obligatoriskt skulle finnas sådana valsedlar tillgängliga vid allmänna val. Olika förslag därvidlag diskuteras, varjämte den ökade framställningskostnaden föreslås böra bestridas av allmänna medel.

Utskottet

Förevarande motioner tar upp en del fråga i problemkomplexet om de handikappades möjligheter att delta i allmänna val. Inom denna väljar-kategori utgör de synskadade en grupp, vars rösträttsutövning är förenad med svårigheter av speciell art. Motionärernas förslag om användande av blindskrift på valsedlar är en av de möjligheter, som kan prövas för att lösa dessa väljares problem.

Motionärernas syfte är otvivelaktigt behjärtansvärt, och de synpunkter som anförts förtjänar beaktande. Samtidigt är det emellertid tydligt, att det framförda förslaget är förenat med vissa tekniska vanskligheter, sammanhängande främst med reglerna om märkning och kassation av valsedlar.

Vid ställningstagandet till motionärernas hemställan om utredning och förslag i den väckta frågan måste beaktas att ett omfattande utredningsarbete redan pågår på valrättens område genom grundlagberedningen och 1965 års valtekniska utredning. Beredningen kommer att verkställa en allmän överarbetning av hela vallagstiftningen under sitt arbete på en total författningsreform. Frågorna om de handikappades rösträttsutövning och om valsedels utseende och ogiltighet kan inte förbigås i detta sammanhang. Det kan därför förutsättas, att det av motionärerna upptagna spørsmålet kommer att bli föremål för behandling utan något initiativ från riksdagens sida.

Utskottet hemställer sålunda,

att motionerna I: 6 och II: 2 måtte anses besvarade med vad utskottet ovan anfört.

Stockholm den 18 oktober 1967

På konstitutionsutskottets vägnar:

GEORG PETTERSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Georg Pettersson, Torsten Andersson*, Damström, Erik Olsson, Sveningsson, Dahl*, Sörenson, Dahlberg, Tistad och Svenungsson; samt

från andra kammaren: herrar Adamsson, Nilsson i Östersund, Henningsson, fru Thunvall, herrar Johansson i Trollhättan, Hamrin i Jönköping*, Werbro, Boo, Werner* och Lindberg*.

---

* Ej närvarande vid justeringen.